

Uppdrag att effektivisera processen om fastställande av årlig inkomst gällande omställningsstudiestöd

Försäkringskassan

CSN diarienummer: ADM/2026:215
Försäkringskassans diarienummer: FK 2026/000964

**Uppdrag att effektivisera processen om fastställande av årlig inkomst
gällande omställningsstudiestöd**

Centrala studiestödsnämnden (CSN) och Försäkringskassan 2026

Producenter: CSN
851 82 Sundsvall
060-18 60 00

Försäkringskassan
Box 42 006
126 12 Stockholm
08-786 90 00

Kontaktpersoner: CSN
Joacim Strömblad, 046-19 66 93
joacim.stromblad@csn.se

Försäkringskassan
Eva Nilsson, 010-119 54 46
eva.s.nilsson@forsakringskassan.se

Sammanfattning

Centrala studiestödsnämnden (CSN) och Försäkringskassan har haft i uppdrag att redovisa hur processen om fastställande av årlig inkomst som ligger till grund för handläggning av omställningsstudiestöd ser ut. Enligt uppdraget ska myndigheterna vidta nödvändiga åtgärder för att effektivisera processen.

Omställningsstudiestödet beslutas av CSN och stödets storlek beräknas enligt en inkomstbortfallsprincip. Försäkringskassan beslutar, efter begäran från CSN och i huvudsak i enlighet med regelverket för sjukpenningsgrundande inkomst (SGI), om en årlig inkomst som läggs till grund för CSN:s beräkning av stödets storlek. Ansökan om omställningsstudiestöd görs via en digital ansökningsblankett på CSN:s webbplats. I ansökan uppger den sökande om han eller hon är anställd, egenföretagare eller arbetslös under månaden före studiestarten. Den sökande lämnar även andra uppgifter av betydelse för CSN:s prövning av rätten till omställningsstudiestöd och för Försäkringskassans beslut om årlig inkomst.

För studerande som har uppgivit att de är anställda skickar CSN en begäran till Försäkringskassan, om att bestämma en årlig inkomst, först när det har bedömts vara sannolikt att den studerande uppfyller villkoren för att kunna få omställningsstudiestöd. Försäkringskassans utredning av årlig inkomst för egenföretagare och arbetslösa kräver normalt fler utredningsåtgärder och är mer tidskrävande än motsvarande utredning för anställda. CSN skickar i sådana ärenden därför direkt en begäran om att Försäkringskassan ska bestämma en årlig inkomst.

CSN och Försäkringskassan har sedan stödets införande samarbetat för att effektivisera handlägningsprocesserna. Myndigheterna har inom ramen för det aktuella regeringsuppdraget inte kunnat identifiera ytterligare kostnadseffektiva och lämpliga åtgärder som skulle innebära en snabbare och enklare hantering av beslut om årlig inkomst, och en kortare tid mellan ansökan och beslut om omställningsstudiestöd hos CSN. Myndigheterna har utifrån processerna hos CSN respektive Försäkringskassan bl.a. kunnat konstatera följande:

- Att be den sökande lämna fler uppgifter i sin ansökan om omställningsstudiestöd hos CSN kan inte bidra till kortare handläggningstider hos Försäkringskassan i ärenden om årlig inkomst.
- Att tidigare- eller senarelägga CSN:s begäran om att Försäkringskassan ska fastställa en årlig inkomst skulle inte innebära en effektivare process. Sådana förändringar skulle inte ge någon tydlig effekt i form av kortare tid mellan ansökan och beslut om omställningsstudiestöd.
- Att utveckla möjligheterna för CSN och Försäkringskassan att kommunicera vissa ytterligare uppgifter med varandra på elektronisk väg, t.ex. via API¹, skulle visserligen kunna underlätta administrationen hos CSN och Försäkringskassan, men inte på sådant sätt att det skulle innebära en tydligt

¹ Applikationsprogrammeringsgränssnitt (Application Programming Interface). Ett gränssnitt som innebär att program vid CSN och Försäkringskassan kan kommunicera, utbyta data och samarbeta strukturerat.

effektivare process för att fastställa en årlig inkomst. En sådan utveckling skulle inte ge någon tydlig effekt i form av kortare tid mellan ansökan och beslut om omställningsstudiestöd.

- Ett system där äldre beslut om SGI skulle kunna återanvändas även vid beslut om årlig inkomst inom omställningsstudiestödet skulle visserligen kunna bidra till att korta utrednings- och handläggningstiderna hos Försäkringskassan. En sådan ändring skulle dock innebära ett tydligt avsteg från den inkomstbortfallsprincip som är omställningsstudiestödets syfte.
- Det skulle vara möjligt att hos Försäkringskassan utveckla viss automatisk prövning av ärenden om årlig inkomst. En sådan utveckling skulle dock vara kostsam och ha begränsade effekter vad gäller handlägningsprocessen och tiden mellan ansökan och beslut om omställningsstudiestöd hos CSN. En sådan utveckling ryms inte heller inom Försäkringskassan utvecklingsplan.
- Det är i enlighet med JO-uttalanden inte möjligt för Försäkringskassan att snabba på handläggningen av beslut om årlig inkomst genom att hantera sådana ärenden före andra ärenden om sjukpenningsgrundande inkomst.

Att två myndigheter är inblandade i beslutsfattandet är inte det mest effektiva sättet att hantera ärenden om omställningsstudiestöd. Det finns därför skäl att överväga alternativ som innebär att Försäkringskassan inte alls behöver involveras i ärenden om omställningsstudiestöd, utan att merparten ärendena i stället kan hanteras uteslutande hos CSN. CSN utreder därför i ett parallellt spår förslag till regeländringar som innebär att CSN på egen hand, utan Försäkringskassans medverkan, kan fatta beslut om en s.k. omställningsstudiestödsgrundande inkomst (OGI) som grund för att beräkna omställningsstudiestödets storlek.

Innehåll

Sammanfattning	3
1 Uppdraget.....	6
2 Uppdragets genomförande	6
3 Regelverket för årlig inkomst inom omställningsstudiestödet	7
4 Handläggningstider för ärenden om omställningsstudiestöd och svarstider för frågor om årlig inkomst	9
5 Processen hos CSN	12
5.1 Beslut om årlig inkomst innan CSN har beslutat om omställningsstudiestöd	12
5.1.1 CSN begär en årlig inkomst vid olika tidpunkter, beroende på ärendets karaktär	12
5.1.2 Kan åtgärder hos CSN effektivisera processen?	13
5.2 Nytt beslut om årlig inkomst efter att CSN har beslutat om omställningsstudiestöd.....	17
5.2.1 En begäran om årlig inkomst kan återaktualiseras och Försäkringskassan behöva fatta ett nytt beslut.....	17
5.2.2 Kan åtgärder hos CSN effektivisera processen?	18
6 Processen hos Försäkringskassan	20
6.1 Processen att bestämma en årlig inkomst efter begäran från CSN	20
6.1.1 Kan åtgärder hos Försäkringskassan effektivisera processen?	23
7 Ett förändrat regelverk för en effektivare process.....	27
Bilaga 1 – Processkarta.....	29

1 Uppdraget

Centrala studiestödsnämnden (CSN) och Försäkringskassan fick i sina respektive regleringsbrev för 2026 i uppdrag att redovisa hur processen om fastställande av årlig inkomst som ligger till grund för handläggning av omställningsstudiestödet ser ut. Enligt uppdraget ska myndigheterna även vidta nödvändiga åtgärder för att effektivisera processen. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet och Socialdepartementet) senast den 1 september 2026.²

2 Uppdragets genomförande

CSN och Försäkringskassan har var för sig och vid återkommande gemensamma samverkansmöten kartlagt processen för fastställande av årlig inkomst hos respektive myndighet, och hur dessa processer samverkar. Myndigheterna har därefter analyserat processerna i syfte att identifiera eventuella åtgärder för en snabbare och enklare hantering av beslut om årlig inkomst och därmed, en kortare tid mellan ansökan och beslut om omställningsstudiestöd hos CSN.

² Regleringsbrev för budgetåret 2026 avseende Centrala studiestödsnämnden ([U2025/02413](#)) och Regleringsbrev för budgetåret 2026 avseende Försäkringskassan ([S2026/00203](#)).

3 Regelverket för årlig inkomst inom omställningsstudiestödet

Omställningsstudiestödet ersätter inkomstbortfall vid studier

Omställningsstudiestöd kan sedan 2023 lämnas till yrkesverksamma personer som är etablerade på arbetsmarknaden och som är i behov av vidareutbildning för att stärka sin ställning på arbetsmarknaden. Att i vuxen ålder övergå från löneinkomster eller arbetslöshetsersättning till studier kan kräva större livsförändringar än den enskilde är beredd att göra. För att underlätta för arbetstagare och egenföretagare att ta steget till studier lämnas omställningsstudiestöd med ett belopp som begränsar studiernas privatekonomiska konsekvenser. Omställningsstudiestödet beräknas därför enligt en inkomstbortfallsprincip. Beloppets storlek bestäms med utgångspunkt i de inkomster stödmottagaren normalt skulle ha haft, om han eller hon inte hade börjat studera.³

Omställningsstudiestödets storlek beräknas med utgångspunkt i stödmottagarens årliga inkomst

Vid beräkning av omställningsstudiestödets storlek utgår CSN från en årlig inkomst som Försäkringskassan har fastställt. Den årliga inkomsten ska återspegla de inkomster som den studerande skulle ha haft, om han eller hon inte hade börjat studera. Försäkringskassan fastställer den årliga inkomsten på motsvarande sätt som sjukpenninggrundande inkomst enligt bestämmelser i [socialförsäkringsbalken](#). För den som är anställd återspeglar den årliga inkomsten till exempel, något förenklat, de inkomster han eller hon hade kunnat antas ha under en kommande sexmånadersperiod, om han eller hon inte hade börjat studera.

Omställningsstudiebidrag lämnas av CSN med ett belopp som motsvarar den sökandes fastställda årliga inkomst, dock högst 4,5 inkomstbasbelopp, multiplicerad med 0,8 och med den studieomfattning som stöd ska lämnas för.⁴ Det motsvarar för den som studerar på heltid 80 procent av en månadslön om högst 31 275 kronor, dvs. maximalt omkring 25 000 kronor per månad före skatt i 2026 års beloppsnivå. Om den studerande har en inkomst från förvärvsarbete på deltid kan bidraget efter begäran beräknas på ett annat sätt.⁵ Omställningsstudiebidraget beskattas och är pensionsgrundande.⁶

Omställningsstudielån är ett komplement till omställningsstudiebidraget och lämnas endast under den tid och med den omfattning som bidraget lämnas.⁷

Omställningsstudielån kan som mest lämnas med ett belopp som motsvarar grund- och tilläggslånet i det nuvarande studiemedelssystemet, dvs. 15 340 kronor per månad

³ Se prop. [2021/22:176](#), s. 217.

⁴ 24 § lagen ([2022:856](#)) om omställningsstudiestöd.

⁵ 25 § lagen om omställningsstudiestöd.

⁶ 11 kap. 34 § inkomstskattelagen ([1999:1229](#)) och 2 § lagen ([1998:676](#)) om statlig ålderspensionsavgift.

⁷ 4 och 26 §§ lagen om omställningsstudiestöd.

vid heltidsstudier i 2026 års beloppsnivå. Storleken på lånet anpassas samtidigt så att summan av omställningsstudielån samt omställningsstudiebidrag efter skatt inte ska överstiga tidigare nettoinkomster från arbete. Lånets storlek bestäms därför med utgångspunkt i ett belopp som motsvarar 63 procent av skillnaden mellan storleken på omställningsstudiebidraget och den årliga inkomsten multiplicerad med den andel av helt stöd som omställningsstudiestöd lämnas för.⁸

Försäkringskassan bestämmer den studerandes årliga inkomst efter begäran av CSN

Försäkringskassan ska enligt bestämmelser i lagen om omställningsstudiestöd beräkna en årlig inkomst efter begäran från CSN.⁹ Den årliga inkomsten ska av Försäkringskassan bestämmas med utgångspunkt i förhållandena den dag då ansökan om omställningsstudiestöd kom in till CSN, dock tidigast fem månader och senast dagen före studiestarten. För en studerande som efter ett studieuppehåll om minst fem månader återkommer med en ny ansökan om omställningsstudiestöd ska CSN begära att en ny årlig inkomst ska bestämmas.¹⁰

I praktiken skickar CSN en begäran till Försäkringskassan om att fastställa en årlig inkomst med utgångspunkt i ett visst datum, ansökningsdagen hos CSN men tidigast det datum som infaller fem månader före studiestarten. Om den studerande efter en period med omställningsstudiestöd återkommer med en ansökan till CSN om stöd för en ny period, läggs den redan fastställda årliga inkomsten som utgångspunkt till grund även för beslut om omställningsstudiestöd för den nya perioden. Det är bara om den studerande har gjort ett uppehåll i sina studier på minst fem månader som CSN begär en ny årlig inkomst från Försäkringskassan.

Om studiestarten för den studerandes studier senareläggs efter att CSN har begärt att Försäkringskassan ska fastställa en årlig inkomst, behöver CSN i vissa fall begära att Försäkringskassan fastställer en ny årlig inkomst med utgångspunkt i ett senare datum.¹¹

⁸ 26 och 27 §§ lagen om omställningsstudiestöd.

⁹ 22 § lagen om omställningsstudiestöd.

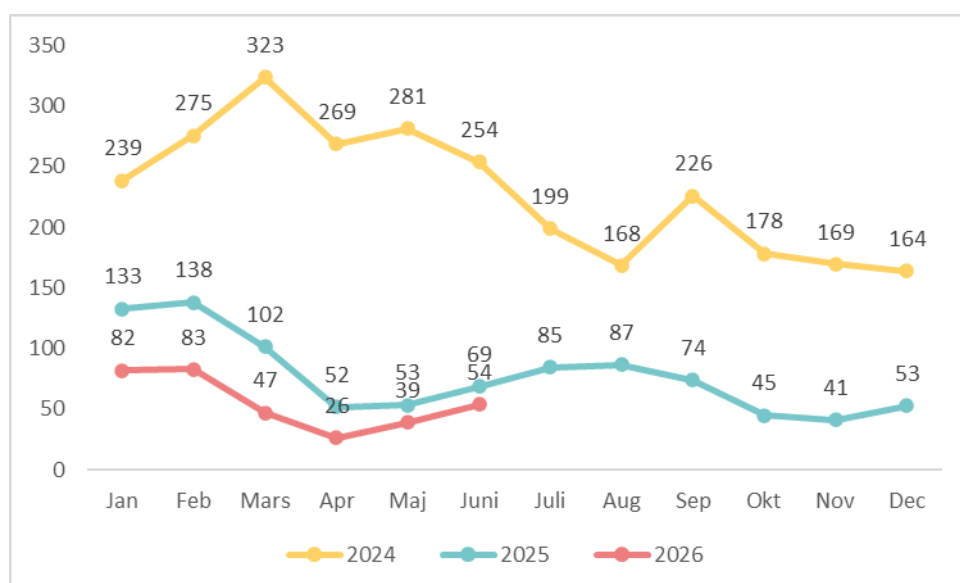
¹⁰ 23 § lagen om omställningsstudiestöd.

¹¹ CSN kan t.ex. ha begärt att Försäkringskassan ska fastställa en årlig inkomst med utgångspunkt i förhållandena den dag då ansökan om omställningsstudiestöd kom in till CSN. Om den studerandes studiestart senare förskjuts på ett sådant sätt att den dag ansökan kom in till CSN infaller tidigare än fem månader för den nya studiestarten, måste CSN begära att Försäkringskassan ska fastställa en ny årlig inkomst, med utgångspunkt i förhållandena fem månader för den nya och senarelagda studiestarten.

4 Handläggningstider för ärenden om omställningsstudiestöd och svarstider för frågor om årlig inkomst

I CSN:s verksamhet definieras handläggningstid som tiden från ansökans ankomstdatum till beslutsdatum för det första beslutet i ärendet. Det innebär att tid däremellan, när CSN exempelvis begär in kompletterande uppgifter från den sökande eller begär att Försäkringskassan ska fastställa årlig inkomst, ingår i handläggningstiden. CSN har inledningsvis haft utmaningar med långa handläggningstider inom administrationen av omställningsstudiestödet. Från mars 2024 och framåt har den genomsnittliga handläggningstiden successivt blivit kortare. Den positiva utvecklingen beror bland annat på fortsatt utveckling av systemstödet för handläggning, att CSN tilldelades extra resurser under 2025 som användes för att säkra kapaciteten i administrationen av omställningsstudiestödet, samt införda regeländringar. Under 2025 arbetade CSN bort balansen av ansökningar inkomna under tidigare år och kom ifatt i handläggningen. Utvecklingen inom handläggningen ger avtryck i hur den genomsnittliga handläggningstiden har utvecklats över tid.

Diagram 4.1 Omställningsstudiestöd, genomsnittlig handläggningstid per månad, antal dagar under åren 2024–2026

I takt med att handläggningstiden kortats utgör svarstiden vid fastställande av årlig inkomst en allt större del av CSN:s handläggningstid. Försäkringskassans svarstid vid

begäran om fastställande av årlig inkomst har varierat kraftigt, vilket direkt påverkar hur snabbt de sökande kan få beslut om omställningsstudiestöd.

Inflödet av ansökningar om omställningsstudiestöd är koncentrerat till öppnandet av ansökningstillfällena den 1 april respektive den 1 oktober, vilket i sin tur påverkar när i tiden CSN skickar begäran om fastställande av årlig inkomst till Försäkringskassan. Antalet begäran om årlig inkomst koncentreras till april-maj respektive oktober när CSN kraftsamlar för att handlägga inkomna ansökningar. Försäkringskassan har en basbemanning under hela året och har därför inte motsvarande möjlighet att möta upp CSN:s ökade efterfrågan i samband med topparna.

Diagram 4.2 Begäran om fastställande av årlig inkomst samt svar på begäran om årlig inkomst, antal under 2025 och 2026

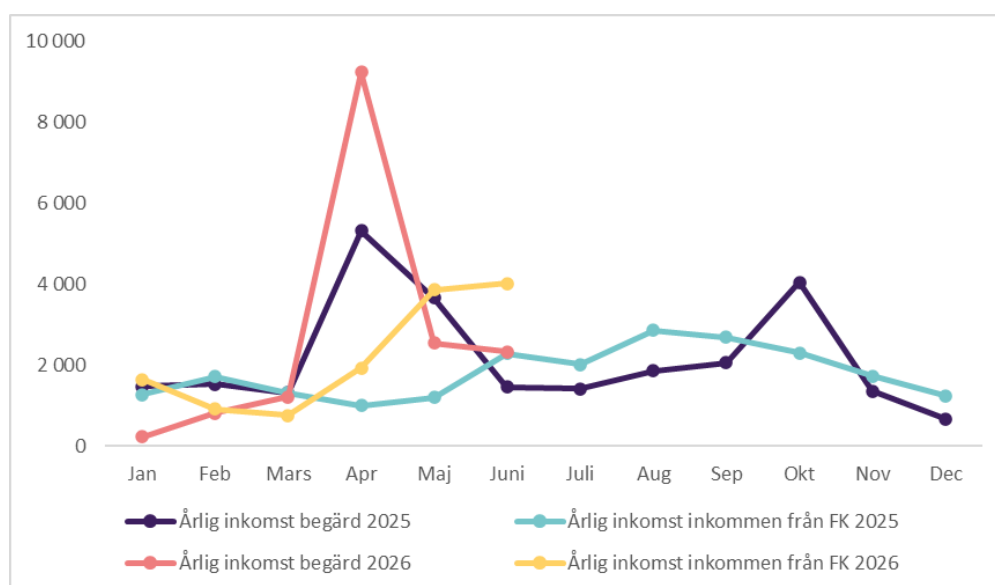
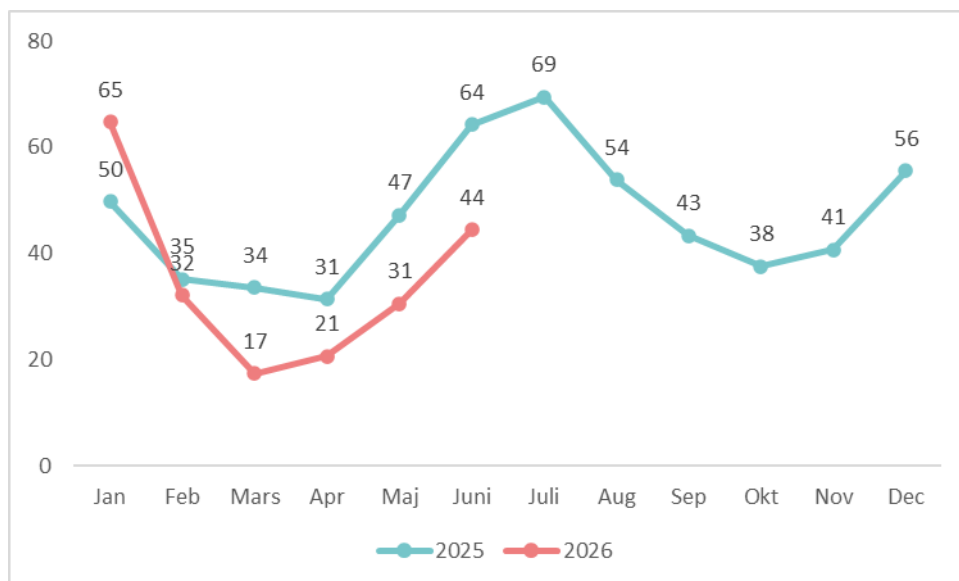

Diagram 4.2 innehåller uppgifter för 2025 och 2026. Handläggningssystemet för hantering av ansökningar om omställningsstudiestöd har utvecklats succesivt sedan stödet infördes, och det är först från och med april 2024 det finns funktionalitet för att mäta antal begäran om årlig inkomst samt antal inkomna beslut om årlig inkomst från Försäkringskassan. Under 2024 påverkades inte heller handläggningstiden i lika stor utsträckning av Försäkringskassans handläggningstider för beslut om årlig inkomst eftersom CSN arbetade med balanser av äldre ansökningar, som inkom 2022 och 2023. Dessa äldre ansökningar beslutades under 2024 och CSN gick in i 2025 med ett betydligt bättre läge i handläggningen. Det medförde i sin tur att Försäkringskassans svarstid på begäran om årlig inkomst från och med 2025 fick större påverkan på CSN:s handläggningstid avseende ansökningar om omställningsstudiestöd.

Diagram 4.3 Begäran om fastställande av årlig inkomst, genomsnittlig svarstid per månad, antal dagar under 2025 och 2026

För de sökande är det viktigt att få beslut i tid för att kunna planera och påbörja studierna med omställningsstudiestöd. I takt med att CSN:s handläggningstid har kortats har andelen studerande som fått beslut innan studiestart ökat. När ansökan för ansökansomgångarna april 2025 och oktober 2025 öppnade den 1 april 2025 respektive den 1 oktober 2025 hade CSN ett gott handläggningsslag och kunde påbörja utredningen av de nya ansökningarna direkt. Att snabbt påbörja handläggningen är avgörande för att de sökande ska kunna få besked i tid.

Tabell 4.1 Ansökningar om omställningsstudiestöd beslutade innan studiestart, per ansökansomgång, andel av de studerande som ansökt i ansökansomgångarna april 2024 – oktober 2025

Ansökansomgång	Studiestartshalvår	Andel beslut innan studiestart, procent
April 2024	2024 halvår 2	18
Oktober 2024	2025 halvår 1	25
April 2025	2025 halvår 2	63
Oktober 2025	2026 halvår 1	48

5 Processen hos CSN

Ansökan om omställningsstudiestöd görs via en digital ansökningsblankett på Mina sidor på CSN:s webbplats. I ansökan anger den studerande om han eller hon är anställd, egenföretagare eller arbetslös under månaden före studiestarten. Anställda lämnar dessutom uppgifter om årsinkomst före skatt, årsarbetstid i dagar eller timmar, medan egenföretagare lämnar uppgift om årsinkomst före skatt. Både anställda och egenföretagare lämnar slutligen uppgift om namn på arbetsgivare, organisationsnummer och arbetstid i procent. Uppgifterna motsvarar de uppgifter som en försäkrad lämnar till Försäkringskassan som underlag för att Försäkringskassan ska kunna beräkna en sjukpenninggrundande inkomst (SGI) vid ansökan om socialförsäkringsförmåner. När den studerande har signerat sin ansökan om omställningsstudiestöd med hjälp av en e-legitimation och tryckt på skicka in-knappen i ansökningstjänsten skickas ansökan in till CSN. Ansökan ankomst- och grundregistreras automatiskt i CSN:s handläggningssystem. I samband med att CSN begär att Försäkringskassan ska bestämma en årlig inkomst för en studerande som har ansökt om omställningsstudiestöd bifogas uppgifterna om årsinkomster, årsarbetstider m.m. som underlag för Försäkringskassans beslut.¹²

5.1 Beslut om årlig inkomst innan CSN har beslutat om omställningsstudiestöd

5.1.1 CSN begär en årlig inkomst vid olika tidpunkter, beroende på ärendets karaktär

CSN:s begäran om årlig inkomst för anställda

För studerande som har uppgivit att de är anställda utreder CSN först om huvuddelen av villkoren för att kunna få stödet är uppfyllda. CSN skickar en begäran till Försäkringskassan om att bestämma en årlig inkomst först när det har bedömts vara sannolikt att den studerande uppfyller villkoren för att kunna få omställningsstudiestöd. Förfrågan skickas via ett API till Försäkringskassan.

- En fördel med arbetssättet är att Försäkringskassan inte belastas med en mängd förfrågningar som CSN sedan måste återta.
- En nackdel med arbetssättet är att inflödet av ansökningar till CSN är ojämnt fördelat över året, med tydliga toppar i anslutning till att de olika ansökningsomgångarna öppnar den 1 april respektive den 1 oktober varje år. Mängden ansökningar och att Försäkringskassan hanterar varje begäran från CSN i turordning innebär att Försäkringskassans beslut om årlig inkomst även i ”enklare” ärenden gällande anställda kan dra ut på tiden, se avsnitt 6.1.1.

¹² Med stöd av 110 kap. 34 § socialförsäkringsbalken.

När Försäkringskassan har bestämt en årlig inkomst skickas uppgiften via ett API till CSN. Myndigheten utreder då slutligt om den studerande uppfyller samtliga villkor och beslutar om omställningsstudiestöd.

CSN:s begäran om årlig inkomst för egenföretagare och arbetslösa

Försäkringskassans utredning av årlig inkomst för egenföretagare och arbetslösa kräver normalt fler utredningsåtgärder och är mer tidskrävande än motsvarande utredning för anställda. Försäkringskassan och CSN har därför en överenskommelse om att en begäran om fastställande av årlig inkomst avseende sådana sökande får skickas tidigare i handläggningsprocessen, jämfört med förfrågningar avseende sökande som är arbetstagare. Enligt överenskommelsen skickar CSN begäran om att Försäkringskassan ska bestämma en årlig inkomst direkt när de s.k. grunderna för direktavslag är prövade av CSN:s handläggningssystem.¹³ Förfrågan skickas via ett API till Försäkringskassan.

- En fördel med arbetssättet är att den fortsatta utredningsprocessen hos CSN och Försäkringskassan då kan löpa parallellt, vilket kan minska fördröjningar.
- En nackdel med arbetssättet är att CSN vid tidpunkten för begäran till Försäkringskassan ännu inte vet om den studerande faktiskt uppfyller villkoren för att kunna få omställningsstudiestöd. CSN har bara hunnit klargöra att vissa tydliga grunder för avslag inte föreligger. Om det, när CSN:s utredning har kommit längre, visar sig att den studerande inte uppfyller alla villkoren för stödet, måste CSN återta sin begäran hos Försäkringskassan. Försäkringskassan kan då avsluta sin utredning och stänga ärendet. I dagsläget sker sådant återtagande manuellt, via telefon.

I den ansökansomgång som öppnade den 1 april 2025 var 4 procent av de sökande egenföretagare och 29 procent arbetslösa, av totalt 24 500 sökande. För sammanlagt 63 procent av alla sökande skickade CSN en begäran om fastställande av årlig inkomst till Försäkringskassan. Motsvarande siffror i den ansökansomgång som öppnade den 1 oktober 2025 var 5 procent egenföretagare och 32 procent arbetslösa av totalt 14 700 sökande. I denna ansökansomgång skickade CSN en begäran om fastställande av årlig inkomst för totalt 53 procent av alla sökande.

5.1.2 Kan åtgärder hos CSN effektivisera processen?

Åtgärder hos CSN kan påverka handläggningstiderna hos Försäkringskassan på olika sätt. Det kan t.ex. finnas åtgärder som kan vidtas hos CSN som kan minska behovet av ytterligare utredning när en förfrågan om årlig inkomst senare ska utredas hos

¹³ CSN:s handläggningssystem har då prövats och fastställt att

- ansökan inte har kommit in för tidigt eller för sent,
- den studerande inte har uppnått maxåldern (63 år) för att kunna få bidrag,
- den studerande inte har studiemedel eller andra ersättningar som utgör ett hinder för att kunna få omställningsstudiestöd,
- den studerande inte har uppgivit att han eller hon får lön för att studera,
- den studerande inte har uppgivit att han eller hon är intagen i anstalt enligt fängelselagen (2010:610),
- anslaget för omställningsstudiestöd inte är slut i den anslagspost den studerande tillhör, och att
- ansökan inte avser utlandsstudier.

Försäkringskassan. CSN kan även genom ändringar i processen justera när myndigheten skickar förfrågningar till Försäkringskassan, vilket i sin tur kan påverka hur många förfrågningar som Försäkringskassan måste hantera. Enkelt uttryckt innebär förfrågningar vid en tidigare tidpunkt i CSN:s handläggningsprocess att Försäkringskassan får längre tid på sig att utreda ärenden i förhållande till den sökandes studiestart, samtidigt som antalet förfrågningar ökar. Omvänt innebär en senare tidpunkt för förfrågan att Försäkringskassan får färre förfrågningar att hantera, men kortare tid på sig att utreda ärenden.

Kan CSN genom fler frågor i ansökan om omställningsstudiestöd minska utredningsbehovet hos Försäkringskassan?

CSN:s och Försäkringskassans bedömning: CSN kan inte, genom att ställa ytterligare frågor till den studerade redan i ansökan om omställningsstudiestöd på CSN:s webbplats, minska handläggningstiderna hos Försäkringskassans i ärenden om årlig inkomst.

I en ansökan om omställningsstudiestöd ber CSN den studerande att lämna uppgifter om årsinkomster, årsarbetstider m.m. som ska kunna utgöra underlag för Försäkringskassans beslut. Försäkringskassan behöver vid sin efterföljande utredning ofta inhämta uppgifter från andra myndigheter som exempelvis Skatteverket. Ibland begär Försäkringskassan in kompletterande uppgifter från den studerande, och kommunicerar alltid uppgifter som har hämtats in från tredje part med den studerande. Alla sådana förfrågningar till den studerande förlänger handläggningstiden hos Försäkringskassan. En fråga har därför varit om det skulle vara möjligt att minska behovet av sådana vidare åtgärder hos Försäkringskassan, t.ex. genom att ställa ytterligare frågor redan i ansökan om omställningsstudiestöd hos CSN. Det bedöms dock av framförallt två anledningar inte vara möjligt.

- För att säkerställa korrekta beslut om årlig inkomst, och i förlängningen omställningsstudiestöd, behöver Försäkringskassans beslut i första hand bygga på uppgifter som myndigheten kan hämta in direkt från en oberoende källa, t.ex. Skatteverket, snarare än på överifierade uppgifter som den studerande själv har lämnat i en ansökan hos CSN.
- Bestämmelserna om SGI-skyddad tid innebär att en studerande i vissa fall kan få behålla en sedan tidigare upparbetad SGI. För att fastställa att det föreligger ett sådant skydd fordras ofta ytterligare utredning och att Försäkringskassan hämtar in fler uppgifter från den studerande och andra. Normalt är det först efter en inledande kontroll av ärendet som Försäkringskassan kan få en uppfattning om SGI-skydd kan vara aktuellt, och att ytterligare uppgifter behövs.

Att be den studerande lämna ytterligare uppgifter redan i sin ansökan om omställningsstudiestöd hos CSN är därför inget alternativ.

Att ställa ytterligare frågor redan i ansökan om omställningsstudiestöd bedöms därmed inte vara en möjlig åtgärd för att minska handläggningstiderna hos Försäkringskassan i ärenden om årlig inkomst.

CSN kan skicka en begäran om årlig inkomst för anställda till Försäkringskassan vid en tidigare tidpunkt

CSN:s och Försäkringskassans bedömning: Att tidigarelägga tidpunkten då CSN begär ett beslut om årlig inkomst från Försäkringskassan, för gruppen anställda, bedöms inte leda till en mer effektiv process för att bestämma en årlig inkomst. Det ger heller inte någon tydlig effekt i form av kortare tid mellan ansökan och beslut om omställningsstudiestöd.

Försäkringskassans utredningar av årlig inkomst för studerande som är egenföretagare eller arbetslösa tar längre tid än utredningar avseende anställda. CSN och Försäkringskassan har därför kommit överens om att en begäran om årlig inkomst för de förstnämnda grupperna ska skickas så snart det är klarlagt att det inte finns någon grund för CSN att direkt avslå ansökan om omställningsstudiestöd, en s.k. grund för direktavslag.¹⁴ Omkring 30 procent av de sökande under 2025 tillhörde gruppen egenföretagare eller arbetslösa. CSN skulle kunna börja hantera ansökningar från gruppen anställda på motsvarande sätt. Det skulle innebära att CSN även i dessa ärenden skulle skicka en begäran om årlig inkomst till Försäkringskassan, så snart CSN:s handläggningssystem slagit fast att det i ärendet inte finns någon grund för s.k. direktavslag. En fördel med ett sådant förfarande hos CSN skulle vara att förfrågningar om årlig inkomst, precis som förfrågningar gällande egenföretagare och arbetssökande, skulle kunna skickas helt maskinellt och utan inblandning av en handläggare. Förfrågningar avseende de cirka 70 procent av de sökande som är anställda skulle då skickas till Försäkringskassan vid en tidigare tidpunkt än i dag. Försäkringskassan skulle därmed, beroende på handläggningsläget hos CSN, kunna få längre tid på sig att utreda ärendena utan att tiden mellan ansökan och beslut om omställningsstudiestöd hos CSN fördröjs. Baksidan med en sådan ändring skulle dock vara att den sortering av ärenden avseende anställda som i dag sker hos CSN, där handläggare manuellt kontrollerar att även andra villkor för stödet sannolikt är uppfyllda innan en förfrågan skickas, skulle utebli. CSN skulle därför skicka fler förfrågningar till Försäkringskassan. En sådan ökning av antalet förfrågningar skulle i sin tur kunna leda till längre handläggningstider av årlig inkomst och ett ökat behov av resurser hos Försäkringskassan. CSN skulle dessutom i fler ärenden än i dag behöva kontakta Försäkringskassan för att återta en begäran, i de fall CSN efter vidare utredning konstaterar att övriga villkor för omställningsstudiestöd inte är uppfyllda. CSN och Försäkringskassan har vid införandet av omställningsstudiestödet dessutom redan provat ett sådant arbetssätt. CSN skickade under en period samtliga ärenden till Försäkringskassan så snart de började handläggas hos CSN. Resultat blev köer och längre handläggningstider hos Försäkringskassan, och ineffektivt utnyttjande av resurser eftersom Försäkringskassan ofta utredde ärenden och beslutade om årlig inkomst för studerande som redan fått eller sedan kom att få avslag på sin ansökan om omställningsstudiestöd hos CSN.

Att tidigarelägga begäran om årlig inkomst även för gruppen anställda är därför inte ett alternativ som bedöms innebära en effektivare process för att bestämma en årlig

¹⁴ Se not 13.

inkomst. Det ger heller inte någon tydlig effekt i form av kortare tid mellan ansökan och beslut om omställningsstudiestöd.

CSN kan skicka en begäran om årlig inkomst för egenföretagare och arbetssökande till Försäkringskassan vid en senare tidpunkt

CSN:s och Försäkringskassans bedömning: Att senarelägga tidpunkten då CSN begär ett beslut om årlig inkomst från Försäkringskassan, för grupperna egenföretagare och arbetssökande, bedöms inte leda till en mer effektiv process för att bestämma en årlig inkomst. Det ger heller inte någon tydlig effekt i form av kortare tid mellan ansökan och beslut om omställningsstudiestöd.

Enligt nuvarande process skickas en begäran om årlig inkomst i ärenden som avser sökande som är egenföretagare eller arbetslösa till Försäkringskassan så snart CSN:s handläggningssystem har slagit fast att det inte finns någon grund för att direkt avslå ansökan. I ärenden som avser anställda skickas en begäran till Försäkringskassan så snart en handläggare vid CSN, efter viss utredning, har slagit fast att det är *sannolikt* att ansökan kan bifallas. CSN skulle genom en mer förfinad sortering kunna senarelägga tidpunkten för förfrågningar avseende egenföretagare och arbetslösa. Förfrågningar avseende dessa grupper skulle kunna skickas först när en handläggare efter viss utredning kunnat konstaterat att det sannolikt inte finns någon grund för avslag alls. Ärenden avseende anställda skulle kunna skickas när de har utretts helt färdigt av CSN, och det har konstaterats att den sökande uppfyller alla villkor för att kunna beviljas omställningsstudiestöd. En sådan förfinad sortering skulle innebära att antalet begäranden om fastställande av årlig inkomst som behöver skickas till Försäkringskassan skulle minska. Antalet ärenden Försäkringskassan behöver hantera skulle alltså minska, vilket skulle kunna medföra kortare handläggningstider. Samtidigt skulle en sådan ändring innebära risker för att den totala tiden från ansökan till beslut om omställningsstudiestöd hos CSN skulle öka. Ett ärende om årlig inkomst hos Försäkringskassan behöver ofta kompletteras och utkast till beslut om årlig inkomst kommuniceras alltid med den sökande innan beslut. Även vid ideala förhållande skulle ett beslut om omställningsstudiestöd som avser en sökande som är anställd, som i övrigt är klart för beslut, därför minst fördröjas med mellan 14 och 28 dagar.

Att senarelägga en begäran om årlig inkomst är därför inte ett alternativ som bedöms innebära en effektivare process för att bestämma en årlig inkomst, eller ge någon tydlig effekt i form av en kortare tid mellan ansökan och beslut om omställningsstudiestöd.

CSN och Försäkringskassan kan utveckla en möjlighet att på maskinell väg meddela att en begäran om årlig inkomst återtas

CSN:s och Försäkringskassans bedömning: Att utveckla en möjlighet för CSN att på elektronisk väg kunna återta en begäran om årlig inkomst hos Försäkringskassan skulle kunna underlätta administrationen hos CSN och Försäkringskassan. En sådan möjlighet skulle dock inte innebära en mer effektiv process för att fastställa en årlig inkomst, eller ge någon tydlig effekt i form av en kortare tid mellan ansökan och beslut om omställningsstudiestöd.

I de fall CSN har begärt en årlig inkomst från Försäkringskassan och, efter vidare utredning och innan Försäkringskassan hinner svara, kommer fram till att det saknas förutsättningar att bifalla ansökan återtar CSN begäran. I dag kontaktar CSN Försäkringskassan via telefon för att anmäla ett sådant återtagande. CSN har för dessa kontakter inget särskilt nummer, utan hänvisas till en publik telefonkö. En möjlighet att på elektronisk väg, t.ex. via Storegate¹⁵ eller existerande API, kunna återta en begäran till Försäkringskassan skulle underlätta administrationen. En sådan förändring skulle dock medföra utvecklingskostnader till begränsad nytta vad gäller handläggningstider hos CSN eller Försäkringskassan.

Att utveckla en möjlighet att på elektronisk väg kunna återta en begäran om årlig inkomst skulle visserligen kunna underlätta administrationen hos CSN och Försäkringskassan, men inte på sådant sätt att det skulle innebära en tydligt effektivare process för att fastställa en årlig inkomst, eller ge någon tydlig effekt i form av en kortare tid mellan ansökan och beslut om omställningsstudiestöd.

5.2 Nytt beslut om årlig inkomst efter att CSN har beslutat om omställningsstudiestöd

5.2.1 En begäran om årlig inkomst kan återaktualiseras och Försäkringskassan behöva fatta ett nytt beslut

Ny begäran om årlig inkomst från Försäkringskassan efter att CSN först har avslagit eller avskrivit ett ärende om omställningsstudiestöd

I en del ärenden där CSN har beslutat att den sökande inte uppfyller villkoren för omställningsstudiestöd och därför återtagit myndighetens begäran om att Försäkringskassan ska fastställa en årlig inkomst, återkommer den studerande med kompletterande uppgifter och det kan bli aktuellt för CSN att återöppna ärendet om omställningsstudiestöd för vidare utredning. I de fallen kontaktar handläggare vid CSN Försäkringskassan via telefon för att begära en ny årlig inkomst.

¹⁵ Storegate är ett företag som bl.a. erbjuder tjänster för säker lagring och delning av dokument och uppgifter i molnet.

Nytt beslut om omställningsstudiestöd hos CSN efter att Försäkringskassan har omprövat ett tidigare beslut om årlig inkomst

I andra ärenden har Försäkringskassan lämnat en uppgift om årlig inkomst till CSN, men beslutet om årlig inkomst har därefter ändrats, t.ex. för att den studerande har överklagat Försäkringskassans beslut eller för att Försäkringskassan har uppmärksammat att tidigare beslut har byggt på oriktiga uppgifter. En sådan ändring kan vara både till för- eller nackdel för den studerande.

I dessa fall lämnar Försäkringskassan en ny uppgift om årlig inkomst till CSN via API och CSN omprövar därefter vid behov beslutet om omställningsstudiestöd. I de fall Försäkringskassan har baserat det nya beslutet om årlig inkomst på utländska inkomster eller en s.k. studietids-SGI¹⁶, eller om Försäkringskassan har beslutat att den årliga inkomsten är 0 kr för att den studerande saknar en sjukpenninggrundande inkomst, måste Försäkringskassan dock meddela ändringen via telefon.

Ändrade förhållanden och nytt beslut om omställningsstudiestöd som fordrar ett nytt beslut om årlig inkomst från Försäkringskassan

I en annan kategori av ärenden har CSN fått uppgift om årlig inkomst från Försäkringskassan och fattat beslut om att lämna omställningsstudiestöd när den studerande meddelar ändringar av sina studier. Om ändringarna innebär att studiestarten förskjuts, kan CSN behöva begära att Försäkringskassan bestämmer en ny årlig inkomst med utgångspunkt i förhållandena vid ett senare datum, se avsnitt 4. I de fallen begär CSN en ny årlig inkomst från Försäkringskassan via API, och Försäkringskassan meddelar i sin tur CSN den nya årliga inkomsten via API. CSN kan därefter fatta ett nytt beslut om omställningsstudiestöd.

5.2.2 Kan åtgärder hos CSN effektivisera processen?

CSN och Försäkringskassan kan utveckla en möjlighet att på maskinell väg återaktualisera en begäran om årlig inkomst

CSN:s och Försäkringskassans bedömning: Antalet ärenden där en begäran om årlig inkomst återaktualiseras är begränsat. Att utveckla en möjlighet för CSN att på elektronisk väg kunna återaktualisera en begäran om årlig inkomst hos Försäkringskassan skulle kunna underlätta administrationen hos CSN och Försäkringskassan. Men inte på sådant sätt att det skulle innebära en mer effektiv process för att fastställa en årlig inkomst, eller ge någon tydlig effekt i form av en kortare tid mellan ansökan och beslut om omställningsstudiestöd.

I vissa fall har Försäkringskassan hunnit besluta och lämna uppgift om en årlig inkomst till CSN innan CSN avslår, avvisar eller avskriver ett ärende. Om CSN senare, t.ex. på grund av att den studerande inkommer med nya uppgifter, behöver återöppna

¹⁶ En SGI baserad på inkomster från arbete som har bedrivits parallellt med att den försäkrade har studerat.

ett sådant ärende kan myndigheten ofta använda det existerande beslutet från Försäkringskassan om årlig inkomst. Om CSN behöver återöppna ett sådant ärende, måste CSN kontakta Försäkringskassan för att återaktualisera den tidigare begäran. I dag sker dessa kontakter via telefon. En möjlighet att på elektronisk väg meddela Försäkringskassan önskemål om att återaktualisera en begäran skulle effektivisera processen. En sådan förändring skulle dock medföra utvecklingskostnader till begränsad nytta vad gäller handläggningstider hos CSN eller Försäkringskassan.

Antalet ärenden där en begäran om årlig inkomst återaktualiseras är begränsat. Att utveckla en möjlighet att på elektronisk väg återaktualisera en begäran om årlig inkomst skulle visserligen kunna underlätta administrationen hos CSN och Försäkringskassan i just dessa ärenden, men inte på sådant sätt att det totalt sett skulle innebära en effektivare process för att bestämma en årlig inkomst, eller ge någon tydlig effekt i form av kortare tid mellan ansökan och beslut om omställningsstudiestöd.

6 Processen hos Försäkringskassan

Den generella SGI-processen

SGI-processen är en produktionsprocess som har kopplingar till en rad andra externa aktörer, till exempel Skatteverket, arbetsgivare, Arbetsförmedlingen och Statistikmyndigheten (SCB). Huvudflödet av SGI-processen består av fyra processteg:

- **Ta emot handling eller impuls**
Försäkringskassan tar emot handling eller impuls och systemet eller handläggare startar ett SGI-ärende eller fördelar handlingen/impulsen till ett pågående ärende.
- **Handlägga**
I detta processteg utreds och bedöms rätten till SGI. Processteget omfattar även insamling av information som behövs för bedömning av rätten till en SGI. Därför är detta processteget indelat i ytterligare steg för att:
 - Kontrollera förutsättningar
 - Samla in information
 - Bedöma och beräkna SGI
 - Kommunicera inhämtade uppgifter
- **Besluta om SGI**
Beslut fattas i ärendet
- **Avsluta**
Ärendet avslutas och eventuell information förmedlas till intern och/eller extern part.

6.1 Processen att bestämma en årlig inkomst efter begäran från CSN

Processen för årlig inkomst startar när *Begäran av CSN om beräkning av årlig inkomst* kommer in till Försäkringskassan. Begäran kommer in digitalt via API och IT-stödet skapar ett SGI-ärende automatiskt. Därefter är ärendet klart för att kunna kontrollera förutsättningar.

Aktivitetsmodellen *Kontrollera förutsättningar* inleds med ett vägval där IT-stödet avgör om ärendet är målgrupp för automatiserade månadsuppgifter från Skatteverket. Då ärende avseende årlig inkomst inte ingår i den målgruppen så faller samtliga dessa ärenden ut för manuell hantering.

Nästkommande aktivitet är att granska informationen som finns i ärendet för att kunna avgöra nästa handläggningssteg. I detta steg kontrolleras om det datum som

årlig inkomst ska gälla från infaller under en period som personen får studiemedel, går en studiemedelsberättigad utbildning eller deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program. Då SGI-ärendet inte är skapat på grund av att kunden har ansökt om en förmån som beräknas utifrån SGI så blir det inte aktuellt att utföra aktiviteterna som infattar att hämta information från förmån eller lägga in resultat från förmån.

I ärendehanteringssystemet används klassificeringar för att fördela ärenden mellan handläggare utifrån vilken inkomstsituation kunden har. Handläggaren går därför vidare till vägvalet avseende omklassificering där han eller hon behöver avgöra om ärendet ska ha en annan klassificering, utifrån den information som finns i ärendet.

Då ärende avseende årlig inkomst hanteras manuellt blir nästa processteg att samla in information i ärendet utifrån vilken inkomstsituation kunden har. Handläggaren samlar då in information genom att komplettera ärendet med det som saknas och som eventuellt behöver kontrolleras. Aktivitetsmodellerna avseende inkomstsituationerna är fördelade enligt följande:

- Anställd
- Aktiebolagsdelägare
- Inkomst av annat förvärvsarbete
- Internationella inkomster
- SGI-skyddsärende

I den inledande aktiviteten vid inkomst av anställning ska handläggaren kontrollera vad som finns internt på myndigheten och därefter hämta uppgifter externt, till exempel från Skatteverket, kunden eller arbetsgivaren. Uppgifterna från Skatteverket hämtas digitalt via API och kommer in i ärendet omgående efter förfrågan till Skatteverket.

Vid komplettering med kund eller arbetsgivare är utgångspunkten att det ska göras muntligt, av effektivitetsskäl. Men när handläggaren har uttömt alla alternativ till muntlig kontakt görs en skriftlig komplettering till den som kan lämna de uppgifter som handläggaren behöver. Skriftliga kompletteringar skickas med ordinarie post och svarstiden för mottagaren att komma in med kompletteringen till myndigheten är 14 kalenderdagar. Hänsyn behöver då tas till eventuella helgdagar som är utöver lördag och söndag för att uppnå 14 dagar, se JO-beslut [2935–2000](#) samt Försäkringskassans svar på regeringsuppdrag om serviceåtagande 24524/2009.

När efterfrågade kompletteringar kommit in tar handläggaren ställning till om det finns tillräckligt med uppgifter i ärendet för att kunna bedöma om det finns rätt till och beräkna en årlig inkomst, eller om det behövs mer information. Om det trots försök till komplettering ändå saknas nödvändig information ska handläggaren göra sin bedömning utifrån befintligt underlag. Handläggaren går då vidare till aktivitetsmodellen *Bedöma och beräkna SGI*. Men om det i ärendet framkommer att det är aktuellt att utreda SGI-skydd så går handläggaren vidare till aktivitetsmodellen *Samla in information för SGI-skyddsärende*.

Inkomstsituationen i majoriteten av ärendena avseende årlig inkomst är att kunden har inkomst av anställning. SGI-processen består som ovan nämnts av flera olika

inkomstsituationer. Men oavsett om kunden har inkomst från eget aktiebolag, annat förvärvsarbete eller har internationella inkomster så är den inledande aktiviteten i samtliga aktivitetsmodeller avseende komplettering att granska informationen som finns i ärendet. Detta innan uppgifter hämtas in eller kontakt tas med extern part.

Vidare hämtar handläggaren in den information som behövs i ärendet utifrån den inkomstsituation som kunden har. Skriftliga kompletteringar skickas med ordinarie post och även i dessa aktivitetsmodeller är svarstiden för mottagaren att komma in med komplettering till myndigheten 14 ordinarie kalenderdagar. Men med hänsyn taget till eventuella helgdagar som är utöver lördag och söndag för att uppnå 14 dagar, se JO-beslut [2935–2000](#) samt Försäkringskassan svar på regeringsuppdrag om serviceåtagande 24524/2009.

I aktivitetsmodellen för SGI-skyddsärende är den inledande aktiviteten att kontrollera om uppgifter om tidigare inkomst finns hos myndigheten, exempelvis i ett tidigare SGI-ärende. Ett SGI-skydd kan sträcka sig många år tillbaka i tiden vilket gör att det i utredningen kan röra sig om insamling av information från flera olika parter. Aktivitetsmodellen för SGI-skyddsärende kan utmynna i att handläggaren går vidare till aktivitetsmodellen för att samla in information för vilande och studietids-SGI.

Nästkommende aktivitetsmodell *Bedöma och beräkna* är en gemensam aktivitetsmodell för samtliga inkomstsituationer. Här bedömer handläggaren rätten till årlig inkomst. I de fall det är aktuellt bedömer handläggaren även om kunden skyddar en tidigare inkomst, utifrån den utredning som handläggaren har gjort när hen samlat in information för SGI-skyddsärenden. Därefter gör handläggaren ett val utifrån om inkomsten behöver beräknas för att komma fram till storleken på den årliga inkomsten. Beräkningen görs utifrån de underlag som finns i ärendet. I de fall det är aktuellt med skydd av en tidigare inkomst kan det vara aktuellt att räkna om den tidigare inkomsten enligt konsumentprisindex.

När eventuella beräkningar har gjorts så har kunden rätt att få ta del av de underlag som kommer att ligga till grund för beslutet samt få möjlighet att lämna synpunkter på beslutsunderlaget.¹⁷ Huvudregeln hos Försäkringskassan är att kommunikeringen i första hand sker skriftligt. Svarstiden för kunden är, precis som vid komplettering, 14 ordinarie kalenderdagar. Även här behöver det tas hänsyn till eventuella helgdagar utöver lördag och söndag för att uppnå 14 dagar, se JO-beslut [2935–2000](#) samt Försäkringskassan svar på regeringsuppdrag om serviceåtagande 24524/2009.

I de fall där det kommer in svar eller synpunkter under kommunikeringstiden ska handläggaren normalt invänta svarstidens slut innan vidare åtgärder. Undantaget är om det tydligt framgår att kunden inte vill tillföra något mer till ärendet. Initiativet till att beslutet ska fattas innan kommunikeringstidens slut måste komma från kunden själv.

Om de svar eller synpunkter som kommit in kräver fortsatt utredning ska handläggaren fortsätta handlägga ärendet. Om svaret eller synpunkterna inte leder till någon ändring av den gjorda bedömningen är ärendet klart för att ta beslut om årlig inkomst.

¹⁷ 25 § förvaltningslagen ([2017:900](#)).

Aktivitetsmodellen *Besluta* inleds med att handläggaren behöver ta ställning till om någon information, utöver den årliga inkomsten, behöver registreras i Försäkringskassans IT-system. Det kan röra sig om en datumbevakning framåt i tiden utifrån att kundens inkomstsituation är sådan att inkomsten, vid ett framtida datum, ska räknas om utifrån konsumentprisindex. Aktiviteten omfattar även att ta bort eventuella bevakningar som inte längre är aktuella för kunden. Beslutsinformationen ska sedan läggas in i ärendehanteringssystemet och därpå ska handläggaren skriva och skicka ett beslutsbrev till kunden. När brevet är skickat ska beslutet verkställas genom att det registreras i ärendehanteringssystemet.

När det fattas beslut om årlig inkomst i samband med ett ärende om omställningsstudiestöd skickas informationen till CSN digitalt via API. När CSN får uppgiften om inkomsten tar de vid i sin process och processen hos Försäkringskassan för årlig inkomst har nått sitt slut.

I vissa situationer kan handläggaren få handläggningsmeddelanden i ärendehanteringssystemet som behöver åtgärdas efter att beslutet har fattats, men innan ärendet kan avslutas. Ett exempel på ett sådant är om kunden har en ofullständig adress, vilken resulterar i att manuellt skickade brev inte kan delas ut av posten. Handläggaren behöver då utreda adressen. När handläggningsmeddelandet är åtgärdat av handläggaren ska åtgärden dokumenteras och ärendet kan avslutas.

6.1.1 Kan åtgärder hos Försäkringskassan effektivisera processen?

CSN och Försäkringskassan kan utveckla en möjlighet att på maskinell väg meddela att en begäran om årlig inkomst återtas eller återaktualiseras

Att utveckla en möjlighet att på elektronisk väg kunna kommunicera med CSN vid fler tillfällen än att genom att via API skapa ärende om årlig inkomst hos Försäkringskassan skulle kunna ge vissa fördelar.

- Om CSN elektroniskt istället för via telefon skulle kunna meddela att den sökande redan har fått avslag avseende sin ansökan om omställningsstudiestöd skulle Försäkringskassan oftare kunna avbryta eller ej inleda arbete i att fastställa en årlig inkomst. Detta skulle ge visserligen färre ärenden för Försäkringskassan att utreda, men förkortar inte handläggningsprocessen. Se även avsnitt 5.1.2.
- Samma sak om CSN digitalt skulle kunna skicka förfrågan om årlig inkomst på nytt, efter att den myndigheten tidigare har avbrutit sin utredning. Det skulle innebära att ärenden kan återstartas snabbare, men förkortar inte i sig handläggningsprocessen. Se även avsnitt 5.2.2.

Försäkringskassan kan utveckla en viss automatisering, om tidigare beslut om SGI kan återanvändas för beslut om årlig inkomst

CSN:s och Försäkringskassans bedömning: Ett system där äldre beslut om SGI skulle kunna återanvändas även vid beslut om årlig inkomst inom omställningsstudiestödet skulle kunna bidra till kortare utrednings- och handläggningstider hos Försäkringskassan. Att återanvända en äldre SGI, som t.ex. kan vara fastställd mer än fem månader före den studerandes studiestart, skulle dock stå i strid med stödets inkomstbortfallsprincip och är därför inte en möjlig åtgärd.

Ärenden om SGI hanteras i dag till stora delar maskinellt hos Försäkringskassan och många beslut om SGI fattas i dag helt och hållet automatiserat. Ärenden avseende årlig inkomst har, till skillnad mot SGI, en manuell hantering hos Försäkringskassan.

Anledningen till att årlig inkomst hanteras manuellt är att Försäkringskassans automatisering av SGI bygger på en tillämpning av bestämmelser, som utifrån lagstiftningens utformning inte är möjlig att använda på beslut om årlig inkomst. Det första steget i Försäkringskassans automatiserade process för SGI innebär t.ex. att systemet efter kontroller beslutar att redan befintlig SGI kan återanvändas, detta görs vid drygt sju miljoner tillfällen per år, drygt 80 procent av alla SGI-beslut. SGI fastställs då enligt en tidigare registrerad uppgift. Denna automatisering med återanvändning av äldre beslut är inte möjlig att tillämpa när det gäller årlig inkomst, utifrån att lagstiftningen avseende omställningsstudiestödet kräver ett beslut om årlig inkomst från ett visst datum.¹⁸

Ett system där äldre beslut om SGI skulle kunna återanvändas även vid beslut om årlig inkomst inom omställningsstudiestödet skulle kunna bidra till att korta utrednings- och handläggningstiderna hos Försäkringskassan.

Omställningsstudiestödet ska dock kompensera för ett inkomstbortfall. Storleken på stödet relaterar därför till den studerandes tidigare inkomst. Beräkningen av den årliga inkomsten ska enligt lagstiftaren i så hög grad som möjligt spegla den studerandes faktiska förhållanden när han eller hon går från förvärvsinkomst till omställningsstudiestöd.¹⁹ Att återanvända en äldre SGI, som t.ex. kan vara fastställd mer än fem månader före den studerandes studiestart, är därför inget alternativ.

¹⁸ 23 § lagen om omställningsstudiestöd.

¹⁹ Prop. 2023/24:168, s. 33.

Försäkringskassan kan på andra sätt utveckla en viss automatisering för beslut om årlig inkomst

CSN:s och Försäkringskassans bedömning: Att bygga en automatisering gällande ärenden årlig inkomst hos Försäkringskassan innebär bara att det i en mindre andel ärenden, i förhållande till mängden SGI-beslut, kommer att finnas en möjlighet för systemet att utföra vissa aktiviteter istället för en handläggare. Det finns idag heller inte utrymme i Försäkringskassans utvecklingsplan att genomföra en sådan IT-utveckling, särskilt med avseende på de begränsade effekter en sådan utveckling kan ge.

Den andra automatiseringen av SGI hos Försäkringskassan rör endast inkomst av anställning och innebär att systemet helt eller delvis kan fatta beslut efter att ha hämtat in och kontrollerat individuppgifter hos Skatteverket. Detta görs i ungefär en tredjedel av de ärenden som återstår när automatiseringen, gällande återanvändning av en tidigare fastställd SGI, har använts. Inte heller denna automatisering är möjlig att använda på beslut om årlig inkomst, bland annat eftersom SGI-taket²⁰ är en variabel i automatiseringen. Något sådant tak finns dock inte för beslut om årlig inkomst.²¹

Det skulle visserligen vara möjlighet att bygga en automatisering även för beslut om årlig inkomst, på ett sätt som inte tillämpar SGI-taket och som inte utgår från återanvändning av tidigare beslut om SGI. Det skulle dock innebära en omfattande IT-utveckling till en större kostnad. Effekterna av en sådan automatisering kan heller inte bli lika stora som inom SGI, bland annat utifrån att det inte finns något SGI-tak som skulle kunna innebära en begränsning av utredningsskyldigheten.

Automatiseringen, där systemet helt eller delvis skulle kunna fatta beslut, skulle då kunna omfatta den som har en inkomst av anställning och inte omfattas av SGI-skydd. Det är då möjligt att hämta in individuppgifter för att sen jämföra dessa med den inkomst som den enskilde har uppgivit, se allmänt råd RAR ([2002:2](#)) till 25 kap. 6 Socialförsäkringsbalken.

Inom SGI ingår drygt 35 procent av alla SGI-ärenden i månadsuppgiftsautomatiseringen. Om det antas att fördelningen skulle se liknande ut vid en automatisering av hanteringen av ärenden om årlig inkomst skulle det kunna innebära att knappt 9 000 ärenden, av totalt omkring 25 000 ärenden, skulle kunna automatiseras helt eller delvis. Knappt hälften, 46 procent, av de SGI-ärenden som ingår i automatiseringen går helt automatiskt utan hänsyn till SGI-taket. För ärenden om årlig inkomst skulle det då innebära 4 140 av totalt 25 000 ärenden.

Att bygga en automatisering gällande ärenden om årlig inkomst innebär i sig inte en effektivisering av handlägningsprocessen. Inga aktiviteter förändras utöver att det i en mindre andel ärenden, i förhållande till mängden SGI-beslut, kommer finnas möjlighet för systemet att utföra aktiviteterna istället för att en handläggare gör det.

Det finns i dag inte heller utrymme i Försäkringskassans utvecklingsplan att

²⁰ Gränsen för högsta SGI enligt 25 kap. 5 § socialförsäkringsbalken (10,0 prisbasbelopp).

²¹ 22 § lagen om omställningsstöd.

genomföra en sådan IT-utveckling, särskilt med avseende på de begränsade effekter en sådan utveckling kan ge.

En annan möjlig lösning är för Försäkringskassan att IT-utveckla i syfte att separera handläggningen av årlig inkomst ifrån SGI och skapa ett automatiserat fastställande av årlig inkomst. En sådan utveckling skulle vara omfattande och för att uppnå önskad automatisering krävs även lagändringar. En utveckling av denna omfattning skulle kräva ett tydligt uppdrag från regeringen.

Kan Försäkringskassan prioritera ärenden om årlig inkomst framför beslut om SGI?

CSN:s och Försäkringskassans bedömning: Att ett ärende är skapat med anledning av en ansökan om omställningsstudiestöd är inte ett objektivt godtagbart skäl att hantera det ärendet före ett ärende skapat av andra anledningar.

Försäkringskassan handlägger ärenden i den ordning som de kommer in till myndigheten.

Försäkringskassan har möjlighet att prioritera bland ärenden utifrån objektivt godtagbara skäl. Ett skäl att ta ett ärende före ett annat skulle kunna vara att ett ärende redan från början är komplett och att beslut därmed kan tas snabbare.

Försäkringskassan är däremot förhindrad att ta ärenden om årlig inkomst skapade utifrån en ansökan om omställningsstudiestöd före andra ärenden om SGI som skapats med anledning av exempelvis ansökan om sjukpenning eller föräldrapenning, se JO-beslut [6358–2022](#).

Att ett ärende är skapat med anledning av en ansökan om omställningsstudiestöd är inte ett objektivt godtagbart skäl till att hantera det ärendet före ett ärende skapat av andra anledningar.

7 Ett förändrat regelverk för en effektivare process

CSN:s och Försäkringskassans bedömning: CSN bör i möjligaste mån på egen hand, och utan Försäkringskassans medverkan, kunna fatta beslut om en omställningsstudiestödsgrundande inkomst (OGI) som grund för att beräkna omställningsstudiestödets storlek.

Det är inte möjligt att genom justerade processer hos CSN och Försäkringskassan korta handläggningstiderna hos Försäkringskassan gällande beslut om årlig inkomst på ett sådant sätt, att det skulle ha någon avgörande betydelse för den tid som de studerande får vänta på sina beslut om omställningsstudiestöd hos CSN.

Vissa typer av förändringar i regelverken skulle visserligen kunna ge Försäkringskassan och CSN mer tid för sin handläggning, och fler studerande skulle då kunna hinna få ett beslut före studiestarten.

Att tidigarelägga ansökningstidpunkterna för omställningsstudiestödet skulle medföra problem för de studerande

Enligt nuvarande regelverk kan en ansökan om omställningsstudiestöd som avser studier som inleds under det första halvåret lämnas in till CSN tidigast den 1 oktober året dessförinnan, och ansökningar om stöd för studier som inleds under det andra halvåret den 1 april samma år. Genom att tidigarelägga dessa ansökningstidpunkter skulle CSN och Försäkringskassan kunna få mer tid för sin handläggning. Fler studerande skulle då kunna få beslut om omställningsstudiestöd i god tid före studiestarten. Redan nuvarande ansökningstidpunkter medför dock i vissa fall problem för de studerande. Det kan till exempel den 1 oktober respektive den 1 april vara svårt för den studerande att veta vad, eller ens att, han eller hon ska börja studera flera månader senare. Att tidigarelägga ansökningstidpunkterna ytterligare skulle medföra än större svårigheter.

Att kunna bestämma en årlig inkomst tidigare än fem månader före studiestarten skulle endast ge begränsade effekter

Enligt det ursprungliga regelverket för omställningsstudiestödet skulle Försäkringskassan fastställa en årlig inkomst utifrån förhållandena tidigast tre månader före studiestarten. Sedan den 1 januari 2025 kan den årliga inkomsten dock fastställas utifrån förhållandena tidigast fem månader före studiestarten.²² Ändringen var en avvägning mellan behovet av att omställningsstudiestödets storlek ska fastställas utifrån aktuella inkomstförhållanden, och Försäkringskassans behov av att kunna börja sin handläggning direkt när en förfrågan från CSN kommer in.²³ Vid en ansökan

²² Lagen (2024:1087) om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd.

²³ Se prop. 2023/24:168, s. 31–35.

om omställningsstudiestöd som lämnas till CSN den 1 april och som avser högskolestudier som ska inledas den 1 september, kan CSN därför vid behov direkt skicka en förfrågan om årlig inkomst till Försäkringskassan. Den absoluta majoriteten av alla ansökningar om omställningsstudiestöd lämnas in till CSN tidigast fem månader före studiestarten. Att kunna fastställa en årlig inkomst tidigare än fem månader före studiestarten skulle därför inte, mer än i enstaka fall, ge CSN och Försäkringskassan mer tid för handläggning. En sådan ändring skulle dessutom innebära att de inkomster som läggs till grund för ett beslut om omställningsstudiestöd har förlorat sin aktualitet.

Att kunna återanvända ett tidigare beslut om SGI skulle innebära ett avsteg från inkomstbortfallsprincipen inom omställningsstudiestödet

Ett system där äldre befintliga beslut om SGI skulle kunna återanvändas även vid beslut om årlig inkomst inom omställningsstudiestöd skulle visserligen kunna bidra till att korta utrednings- och handläggningstiderna hos Försäkringskassan. Att omställningsstudiestödet kompenserar för ett inkomstbortfall, och att storleken på stödet därför är relativt i förhållande till den studerandes tidigare inkomst, är dock en central del av stödets utformning. Beräkningen av den årliga inkomsten ska enligt lagstiftaren därför i så hög grad som möjligt spegla den studerandes faktiska förhållanden när han eller hon går från förvärvsinkomst till omställningsstudiestöd.²⁴ Dessutom kan de utredningar som har legat till grund för äldre beslut om SGI vara begränsade av SGI-taket.²⁵ En årlig inkomst saknar ett sådant tak. Även om det finns ett SGI-beslut, är det alltså inte säkert att det skulle vara möjligt att återanvända. Att återanvända en äldre SGI, som t.ex. kan vara fastställd mer än fem månader före den studerandes studiestart, är därför inget alternativ

CSN bör, utan Försäkringskassans medverkan, själv kunna fastställa en omställningsstudiestödsgrundande inkomst (OGI) som grund för att beräkna omställningsstudiestödets storlek

Att två myndigheter är inblandade i beslutsfattandet är inte det mest effektiva sättet att hantera ärenden om omställningsstudiestöd. Det finns därför skäl att överväga alternativ som innebär att Försäkringskassan inte längre behöver involveras i alla ärenden om omställningsstudiestöd, utan att merparten ärenden i stället kan hanteras uteslutande hos CSN. Reglerna för att fastställa vilken inkomst som ska läggas till grund för beräkningen av storleken på den studerandes omställningsstudiestöd bör dessutom kunna förenklas för att en mer effektiv handläggning ska bli möjlig. CSN utreder därför i ett parallellt spår förslag till regeländringar som innebär att CSN på egen hand, utan Försäkringskassans medverkan, kan fatta beslut om en s.k. omställningsstudiestödsgrundande inkomst (OGI) som grund för att beräkna omställningsstudiestödets storlek.

²⁴ Prop. 2023/24:168, s. 33.

²⁵ Om Försäkringskassans utredning visar att den studerandes SGI uppgår till minst 10 prisbasbelopp, gränsen för högsta SGI enligt 25 kap. 5 § socialförsäkringsbalken, saknas anledning för myndigheten att utreda den försäkrades inkomster vidare.

Bilaga 1 – Processkarta

